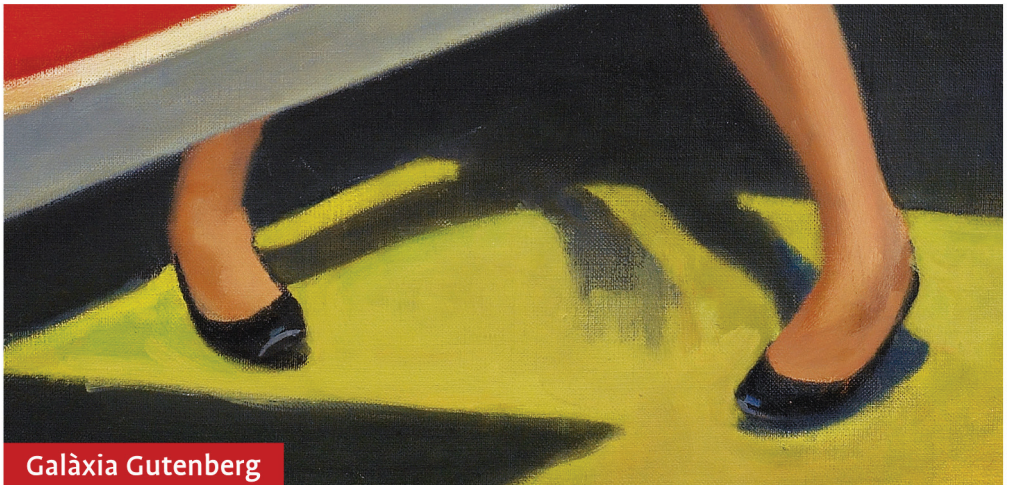

Monika Zgustova
Ens vèiem millor
en la foscor

MONIKA ZGUSTOVA

Ens vèiem millor
en la foscor

Galàxia Gutenberg

Publicat per
Galaxia Gutenberg, S.L.
Av. Diagonal, 361, 2on 1a
08037-Barcelona
info@galaxiagutenberg.com
www.galaxiagutenberg.com

Primera edició: febrer de 2022

© Monika Zgustova, 2022
© Galaxia Gutenberg, S.L., 2022

Preimpresió: Maria Garcia
Impressió i enquadernació: Romanyà-Valls
Pl. Verdaguer, 1 Capellades-Barcelona
Dipòsit legal: B 133-2022
ISBN: 978-84-18807-83-1

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot realitzar amb l'autorització dels seus titulars, a banda de les excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar fragments d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 45).

Madrid

Febrer de 2021

I

Feia un any que havia tornat dels Estats Units però jo seguia colpida pels esdeveniments de la setmana que hi havia passat. En tot aquest temps no havia sabut desfer-me'n, feia un any que estava ancorada en el que hi vaig viure. Em semblava que els fets que hi havien tingut lloc eren la vida real; els veia plens, dignes d'atenció i bells, mentre que el present n'era tot just una ombra.

La sensació que la vida transcorria fora de mi no era nova. Em sentia clavada en algun lloc mirant-la com si es tractés d'una pel·lícula. Sentia que la vida era enllà del meu abast.

Feia poc havia anat a Madrid, un dels molts viatges de feina que em tocava fer. Mentre era allà vaig enviar un missatge a un amic madrileny: «Necesito hablar con tu. Es urgente. ¿Nos podemos ver?». «Podría quedar aquest vespre després de la feina, a les vuit, al meu club Picador, carrer Recoletos», va respondre el Luigi.

Aquell vespre plovia a bots i barrals, i al carrer Recoletos tothom entrava corrent als edificis, agitava els parai-gües, s'espolsava l'aigua de l'abric i es mirava fastiguejat les sabates molles. Al club Picador, per sort, hi havia una

llar de foc encesa a cada sala. Vaig aspirar encantada l'escalfor i l'olor de llenya i resina. No duia paraigua i estava ben xopa, així que vaig sacsejar la cabellera, vaig penjar l'abric i, com els altres, em vaig mirar amb temor les sabates noves. Els meus peus semblaven secs i em vaig alegrar d'haver comprat calçat hidròfug. A la paret de davant de l'entrada hi havia un gran mirall de marc barroc; m'hi vaig mirar, però no em vaig reconèixer: la pluja m'havia enfosquit els cabells clars i un to verd fosforejava als meus ulls.

El Luigi es va aixecar de seguida per fer-me una bona rebuda i em va acomodar en un banc encoixinat. Una cambrera ens va deixar dues copes de vi a la petita taula de marbre. El Luigi havia demanat sopar.

–Necessito parlar amb tu –vaig dir mentre tastava l'entrant.

–D'alguna cosa en concret?

–D'una cosa absolutament concreta. La mare.

–Com a amic o com a psiquiatre? –va dir rient el Luigi, que era fill de mare italiana i pare espanyol–. Sovint treus la mare però després canvies de tema. Per cert, com està?

Vaig beure una mica de vi, vaig inspirar l'aire càlid i suau i vaig passejar la mirada per les taules i les cares que les flames de la llar de foc illuminaven tènueament. Abans de començar a contar-li la història vaig observar el meu amic per assegurar-me que m'estava parant atenció.

Barcelona

Febrer de 2020

I

El carreró fosc i sinuós es va obrir en una plaça com si fos la sortida d'un laberint cap al sol. Ens trobàvem en un espai ple de tauletes de cafeteries davant de la basílica de Santa Maria del Mar i fèiem ganyotes a l'astre rei. A les escales del temple hi havia uns quants gats escalfant-se amb els últims raigs de sol de febrer; un de negre ens va passar corrent pel davant. Jo em vaig esgarrifar. El meu acompanyant va notar el meu neguit i em va mirar interrogativament.

–És tigrat i no negre –va dir quan va lligar caps.

Jo vaig seguir arrufant les celles.

Devia tenir uns quaranta anys, era més jove que jo. I també més expansiu, tant de caràcter com de cos, tenia una constitució àgil i forta.

–A Barcelona hi ha més cafès que habitatges –va observar somrient–. Prenem alguna cosa?

Abans de seure es va treure l'americana com si haguéssim entrat en un local climatitzat i a mi em va fer riure perquè seguïem al carrer. Allò em va alegrar una mica, no tenia un dia gaire bo. El Mark em va fer un gest sarcàstic mentre estava enfeinat comprovant si la cadira era sòlida.

El Mark és un escriptor jueu de Nova York, del barri de Brooklyn, l'última novella del qual, tan aclamada, l'editorial on treballava acabava de treure la traducció al castellà. L'èxit obtingut a Nova York li havia donat confiança i havia arribat a Espanya pensant que, com si fos a l'Amèrica rural, podria despatxar amb arrogància les preguntes ingènues d'uns periodistes provincians. Però s'equivocava. A la roda de premsa es va trobar amb un nivell periodístic comparable al de la seva ciutat i de seguida va veure que no podria improvisar les respostes, cosa que el va desinflar. Seguia una mica atordit i tímid durant el passeig turístic que jo li havia proposat de fer.

–Quin pesat, aquell jove barbut amb cara de nen de la roda de premsa! M'ha burxat amb la qüestió de Trump com si fos culpa meva que arribés a president.

–L'has clissat! –vaig dir rient.

–On has après tan bé l'anglès? –em va preguntar abans de demanar una cervesa i unes olives. Jo vaig preferir un cafè.

Li vaig fer cinc cèntims de la meva vida: quan tenia setze anys, la meva família va fugir de la Txecoslovàquia totalitària concertant un viatge a l'Índia amb l'agència de viatges oficial Čedok. De Praga vam sortir una seixantena persones, en van tornar...

–Quantes creus que en van tornar, Mark?

–Quinze.

–Fred, fred.

–Quantes, doncs?

–En van tornar quatre. La meva família va ser una de les que es va perdre pels carrers plens de gent de Delhi. Des d'allà vam anar als Estats Units, on el meu pare tenia empastralada una plaça de professor a la Universitat de Cornell.

—Que és on Nabokov feia classes i on va escriure *Lolita*, obra que, per cert, si no arriba a ser per l'agilitat de Vera s'hauria cremat —em va interrompre el Mark abans d'estirar-se de braços i fer un glop llarg de cervesa.

—Sí, Nabokov ensenyava allà unes dècades abans. —I de seguida vaig afegir—: Malauradament. Ja m'hauria agradat tenir-lo de professor!

Vaig continuar explicant. Als disset anys vaig entrar a la universitat i vaig estudiar a cada lloc on em va concedir una beca: a Yale, Berkeley, Harvard i Chicago, però principalment al campus d'Urbana-Champaign de la Universitat d'Illinois, que és on el pare va acabar aconseguint una càtedra i on ens vam establir. Acabats els estudis vaig decidir tornar a Europa.

—Europa és gran.

—Primer vaig anar a París. I un cop allà una felicitosa coincidència em va portar a Barcelona.

—No són molts trasllats, això? —va preguntar ell sense un interès real, només per fer conversa. Estava massa concentrat mirant i fotografiant l'arquitectura de pedra que ens envoltava.

Jo em vaig quedar una bona estona pensant-hi.

—Un cop marxés de la teva terra pots viure a qualsevol lloc.

—A qualsevol lloc? —va repetir sense dissimular que li interessaven més els sants espigats esculpits a la pedra.

—Sí, a qualsevol lloc —vaig respondre a poc a poc i amb la vista clavada a la taula rodona que quedava entre nosaltres.

—Sembles una vident provant d'extreure una resposta de la bola de vidre —va riure el Mark, però de seguida va afegir—: Perdona, què deies?

–Deia que un cop fora del teu entorn, el món se’t fa petit.

–Com es pot fer petit el món?

Em vaig posar una mica nerviosa, em descollocava que el Mark no entengués allò que per a mi era el més natural del món.

–Precisament tu ho hauries d’entendre!

–Jo? –va dir sorprès, però sense perdre de vista les altes torres de la basílica–. Tret d’algun viatge a Europa no m’he mogut mai de Nova York!

–Però els teus avis van fugir de l’Alemanya de Hitler. Ho has dit tu mateix a la roda de premsa i a la conferència d’ahir vas explicar que havien aconseguit pujar a l’últim vaixell que sortia cap a l’Argentina i, que des d’allí van viatjar a Nova York. És a dir que en poc temps van recórrer mig món.

–Sí, és veritat, va anar així. Aquests carrerons recorden el laberint de Creta que Dèdal va construir per al Minotaure. Sol no en sabia sortir pas –va dir rient ben fort.

Era evident que el Mark era culte i li agradava presumir-ne.

Em vaig acabar el cafè, que ja es feia fosc. Quan de cop es van encendre els fanals i uns reflectors van il·luminar la façana gòtica de la basílica, el Mark es va entusiasmar.

Llavors em va sonar el telèfon; vaig trigar una mica a localitzar-lo en les profunditats de la meva bossa. Aquells dies les trucades em tenien amb l’ai al cor. Sabia que hauria de ser amb ella, però em costava deixar l’editorial en aquell moment: teníem de visita un autor que havia generat moltes expectatives. I, de fet, acabàvem de passar juntes el Nadal i Cap d’Any!

De veritat no podia marxar?

Podia però no volia. I no només per l'autor.

La meva intuïció era correcta. Em trucaven de l'hospital on estava ingressada. La metgessa em va preguntar si, com a apoderada, tenia algun pla de futur.

–Algun pla? A què es refereix?

La metgessa volia saber si, arribat el cas, acceptava que mantinguessin la Jana en vida artificialment. A mi em va sorprendre que em parlés de la mare com de la Jana. En família era així com li dèiem, però en aquella situació... El costum americà de fer servir en gairebé tots els casos el nom de pila és proper i simpàtic, però fer-ho per parlar de les últimes voluntats de la meva mare em semblava forçat. De totes maneres l'estranyesa em va passar de seguida.

–Desitjo el que vulgui la meva mare.

–I sap què vol ella? –va preguntar la metgessa sense concretar.

–Diu que mentre pugui gaudir del gelat de vainilla vol viure –vaig respondre fent l'ullet i somrient lleugerament al Mark, que m'escoltava. Ell em va tornar el gest amb complicitat alçant la cella esquerra.

–Gelat, diu? –va preguntar la metgessa sense entendre'm–. La Jana té aquí un document notarial segons el qual no se li ha de prolongar la vida de manera artificial –em va informar.

–Repeteix que m'identifico amb la voluntat de la mare. Però... què vol dir tot això? Està greu? Hi ha algun perill imminent? Perdó, què ha dit? No la sento! Hola?

–Li dic que no. No, no hi ha cap perill imminent, no pateixi, només és una qüestió burocràtica. Necessitem el

seu consentiment, això és tot. No el tenim, sap? La prope-
ra vegada quan vingui a veure-la, hauria de passar a sig-
nar-ho.

–I què té exactament?

–Doncs està molt dèbil, té tos i un refredat amb una mica de febre. Res estrany. El que passa és que té gairebé vuitanta anys i, com que viu sola, no la podem enviar a casa. Ens la quedarem un parell de dies més.

–I el gelat... –vaig preguntar tímidament.

–No l’ha avorrit pas, no –em va respondre la metgessa, que mentrestant m’havia captat.

Quan vaig penjar, el Mark em va dir amb vehemèn-
cia:

–Hi has d’anar, Milena.

–Sí, és clar. Tinc el bitllet per diumenge.

–Abans. Immediatament.

–Si som dijous...

–Has de marxar demà mateix.

–Creus que no pot esperar? Tant la metgessa com la infermera m’han dit que es posarà bé; és gran però no tant, a la tardor en farà vuitanta.

–No pot esperar. Sé de què parlo, saps, Milena?

El Mark s’havia assegut tan dret per aconsellar-me que semblava que hagués crescut, i això que ell d’entra-
da ja era alt. Jo m’havia posat nerviosa i em removia a la cadira, volia marxar. Vam pagar i mentre caminà-
vem pel carrer Argenteria em va explicar que feia uns anys havia rebut una trucada semblant de l’hospital on estava ingressada la seva àvia. El Mark parlava però se-
guia fent fotos, semblava embuixat per la ciutat.

Jo no vaig dir res, no tenia sentit preguntar com havia acabat l’assumpte, era clar. El Mark se’n va adonar, va

deixar de fer fotos i, com que tenia la sensació d'haver-me ferit, va balbucejar:

–Però era l'àvia, saps?, l'àvia de noranta-cinc anys. La teva mare és molt més jove i no té per què voler dir res. De totes maneres, jo hi aniria al més aviat possible. Et puc ajudar a canviar el bitllet, si vols.

Sí que volia. Imagina't que... Per què no admetre-ho: imagina't que fos la fi. I si es moria i no era a temps de veure-la? Voldria dir que se n'anava sense que haguéssim fet les paus. Jo no m'ho perdonaria mai.

Per sopar vam triar un d'aquells restaurants simpàtics amb disseny modern entre parets de pedra i il·luminació d'espelmes. Havia canviat el bitllet, sortiria l'endemà al matí amb el mateix vol que el Mark i, a Nova York, faria transbord per continuar cap a Chicago i més enllà. La veritat és que m'havia tret un pes de sobre, tenia ganes de veure la mare i de posar-me en camí per fer-ho realitat. Eren les onze quan ens vam acabar l'ampolla de vi i vaig pensar que bé hauria d'anar a preparar les coses. No em podia treure del cap la possibilitat que la mare marxés sense haver-m'hi reconciliat.

2

Vaig agafar una faldilla negra, un jersei negre, un de gris, un altre de blau marí i unes mitges negres, i ho vaig posar tot a la maleta. A la llum groga de la làmpada de la tauleta de nit la roba semblava encara més fosca.

–No exageres, Milena? Però si no ha passat res –va dir el Mark.

El vaig mirar intentant discernir si estava convençut del que deia. Després vaig treure les mitges fines i les vaig canviar per unes de més gruixudes pensant que segurament devia haver nevat.

–Tens la mare a l'hospital. No hi ha res d'estrany en això, tots ens posem malats en algun moment –va insistir brandant les mans com si fossin aletes.

Jo me'l mirava: ocupava gran part de l'habitació, sobretot quan gesticulava. Era molt fàcil de dir per ell! Encara que jo tampoc era prou conscient de l'edat de la Jana, la seguia veient jove, com d'altra banda era: amb els cabells curts i rossos, esvelta, amb pantalons o amb una faldilla pels genolls. Però també podia sentir una vegada i una altra la veu que feia quan em trucava desesperada i jo em tapava les orelles. Encara donant-hi voltes, vaig posar la roba interior i el necesser a la maleta i, finalment, li vaig explicar al Mark com havia anat tot.

Feia una setmana, la mare m'havia trucat per dir-me que era a l'hospital i que li havia passat una cosa estranya: de sobte s'havia trobat que no podia respirar bé i sentia molta feblesa. «Aquest matí em volia aixecar, però estava tan dèbil que no em podia posar dreta. Per arribar al lavabo he passat feines i treballs, m'he hagut d'agafar de les parets i els mobles i he acabat de genolls. Com a la *Transformació* de Kafka: me'n vaig anar a dormir com una persona normal i m'he despertat com una mena d'es-carabat», m'havia dit.

Jo mentalment vaig esbossar l'intent de somriure del seu rostre en dir-ho. Potser ningú el veia, però el somriure hi era; això per telèfon se sap. Unes hores més tard va tornar a trucar per dir-me que se l'havien endut en ambulància a l'hospital. Des de llavors m'havia trucat cada dia

demanant-me que si us plau hi anés. Però és que no feia gaire que hi havia viatjat. I em repetia que justament aquells dies l'editorial em necessitava.

Si, tanmateix, volia ser sincera amb mi mateixa, havia de reconèixer que també m'havia vençut la curiositat per conèixer el Mark; a la redacció hi havíem posat tantes esperances! A més a més, aquells dies ja tenia plans d'anar al teatre i a una recepció, i no m'ho volia perdre. Per això havia deixat diverses vegades el mòbil apagat i durant uns dies havia ignorat les trucades dels Estats Units.

El dilluns, la mare m'havia tornat a trucar.

–Com estàs? –vaig voler saber jo.

–Estic fluixa, no em puc aixecar. I tinc una tos lletja. Quan vindràs, mixeta?

Jo no havia sabut què respondre.

Desesperada per la meva poca disposició a anar a veure-la, la mare havia passat als retrets.

–Saps molt bé que vas néixer setmesona i que semblava que t'havies de morir. Els metges no ens van donar cap esperança. Si vas sobreviure va ser perquè jo et vaig cuidar com una rosa. De veritat no em pots fer tu aquest favor ara que tant et necessito? Ja no sé com haig de demanar-t'ho...

Mentre la Jana parlava, vaig recordar que feia uns dies, en un petit herbolari del barri Gòtic havia flairat canyella i immediatament, com en una catifa voladora, m'havia transportat a la meva primera infància: de cop tenia tres anys i seia a la falda de la mare; ella amb paciència em donava menjar. Agafava una cullerada de farinetes però jo només volia les que anaven ben regades de mantega i empolvorades amb sucre i canyella. Quan tocava

una cullerada seca, premia ben fort els llavis. La mare se les havia d'empescar totes: aquesta cullerada per al papà, aquesta per al Míša, aquesta per a la tia... per a la tia, no?, doncs per a l'oncle... Amb el joc es feia patent quins parents em resultaven simpàtics i quins no. El perfum de canyella em va abduir, ja no feia cua per comprar camamilla i tarongina sinó que seia amb fermesa a la falda de la mare. Quan la dependenta va disposar-se a atendre'm em vaig endur una bona decepció: ni jo era una nena petita ni la botiga, la cuina impregnada de canyella del pis de Praga.

Aquell dia em vaig estar d'engegar la mare com fins llavors. El fetill poderós d'aquella miniexcursió a la infantesa m'havia fet decidir, aniria a veure-la. Havia parlat amb la metgessa i m'havia dit que li semblava innecessari fer un viatge tan llarg, però jo no em podia treure del cap la veu humil i desesperada que em demanava que hi anés. Em vaig asseure a l'ordinador i vaig comprar un bitllet. Per diumenge, així no em perdia ni el teatre ni la recepció ni l'escriptor prometedor.

Damunt de la roba negra de la maleta hi vaig posar un cinturó vermell. El Mark passejava pel pis i sense moderar el volum parlava de Barcelona, les places amb palmeres, les biblioteques de pedra, els arxius gòtics, les llibreries de diversos pisos, els palaus i les cases desconegudes de Gaudí, els petits cafès amb interiors acollidors i terrasses sota para-sols i els barris amb tantes comunitats, l'africana, l'índia, la xinesa, l'àrab. Després, rient, es va carregar els agents i els crítics literaris, tampoc no se'n salvarien els autors que s'enfonsen amb la primera mala ressenya. «S'hi han d'acostumar!», va exclamar provant de contagiar-me el seu bon humor. Jo vaig pensar que el

Mark no devia conèixer la deshonra de la picota, que és on et pot deixar una mala crítica.

Mentre sopàvem, jo havia cregut que la presència del Mark m'ajudaria a distreure'm, però llavors ja m'adonava que més aviat em destorbava. Educadament li vaig fer saber que necessitava fer la maleta sola, no em volia deixar res. En marxar, em va fer dos petons i em va prometre que al matí em passaria a recollir en taxi per anar junts a l'aeroport.

Deixar de sentir els seus passos sobre el parquet va ser un descans.

Asseguda al llit vaig desplegar el mocador de colors que la mare sempre deia que em quedava tan bé. Sí, és ideal per portar amb roba negra. El vaig tornar a plegar curosament i, un cop a la maleta, li vaig passar la mà pel damunt.

Quan feia uns dies havia trucat a la Jana per dir-li que ja tenia bitllet i que el diumenge al vespre, a tot estirar el dilluns al matí, ens veuríem, no se n'havia alegrat.

–Ja és tard –va dir amb un to hostil–, ho hauries d'haver fet abans.

–Tard per què, mama?

–Ara ja m'has demostrat que no t'importo. De totes maneres, no em ve de nou.

Vaig provar de refutar-li-ho, però no va servir de res. La mare creia que la seva provocació funcionava. Quan vaig penjar, em sentia més sola que mai.

Havia sigut la nostra última conversa.

Amb els dits sobre el mocador plegat vaig recordar una història que m'havia explicat no feia gaire temps. Fins llavors jo no l'havia sentit mai i diria que era l'única de la família que la coneixia. La vaig projec-

tar sobre el mocador colorit de la maleta fent-ne una pel·lícula.

3

La Jana ha marinat uns ous amb aigua i vinagre en un gran recipient de vidre que amb prou feines pot aixecar. El vol guardar al rebost, però els prestatges són plens, cada conserva té el seu lloc; colors, olors i formes es combinen i l'únic buit és a tocar del sostre. Hauria de servir-se de l'escala de mà, però està embarassada de set mesos... El seu home encara trigarà unes hores a tornar de la universitat, fa classes fins tard al vespre, i la Jana ja voldria tenir-ho tot ordenat... Durant l'embaràs no s'ha encapritxat de fruites tropicals, però, en canvi, no suporta el més petit desordre. No vol esperar que arribi el marit, té ganes de desar el pot de seguida. I si li passés res, doncs mira, tu, que el seu voltant s'adoni que, pobra, està sola amb tot... Agafa el pot, tentineja amb ell cap a l'escala de mà, puja amb dificultat pels travessers... i, quan aixeca els braços per col·locar-lo, quan ja està a punt d'alliberar el gran pes, el corrent elèctric d'un dolor agut que neix a la panxa li recorre el cos fins dalt al cap i també pels dits de les mans i els peus. La Jana deixa anar el pot, que s'esmicola en mil bocins, la Jana cau de l'escala... Només existeix un fort dolor, es pensa que es mor... però treu forces de flaqueses i aconsegueix incorporar-se una mica. De quatre grapes, amb els genolls plens de vidres clavats i els palmells sagnant, prova d'arribar a la taula on hi havia el telèfon. Torna a caure a terra, aquest cop sobre el ventre ple de vida nova... encara hi ha vida allà dins? Els

braços i les cames se li afl uixen com un drap moll, s'arrossega sobre la panxa, sobre la gran panxa, ja no s'hi sent vida, la que hi havia l'han estret i aixafat... Per fi, és aquí, té el telèfon a mà i amb les forces que li queden marca el número.

Quan recobra la consciència a l'hospital, li diuen que ha donat a llum una nena setmesona. Només pesa un quilogram i mig. Els metges tenen poques esperances: «No la podem posar a la incubadora, perquè a la sala hi ha una infecció. L'heu de prendre a casa a risc vostre». I un d'ells afegeix en veu baixa: «No em faria gaire il·lusions. No té possibilitats de sobreviure.»

Sobreviu, per bé que amb feines i treballs. Durant molt de temps sembla una criatura desnodrida. No té mai gana, no mama prou.

Uns tres anys més tard només vol suc de fruita, a poder ser de mandarina i taronja, que, durant el comunisme, a Praga, són fruites difícils de trobar. A vegades se n'aconsegueixen de Cuba: semblen patates i fan de mal pelar.

Recordo de nou que la mare es posava boja d'alegria cada vegada que m'empassava una cullerada de farinetes. Empolvorades de canyella. Asseguda a la seva falda.